

розчарованих від 16% до 34%. Менш як половина населення України та Угорщини схвалюють перехід до ринку. Тож разом із розчаруванням у демократичному виборі ми бачимо зменшення схвалення переходу до ринкової економіки. Зрештою, 72% угорців, 62% українців і болгар, 48%

литовців і словаків, 45% росіян, 39% чехів і 35% поляків визнають, що програли від переходу до ринкової економіки. За таких умов антимодерні настрої можуть стати фундаментом для регресу в політичному секторі, посилення антидемократичних настроїв серед політиків і виборців.

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття енергія Модерну стала вичерпуватися. Великий наратив прогресу, що зумовлював цивілізаційні процеси на планеті, втрачає вплив. Настали часи сум'яття, і тенденції, які визначатимуть майбутнє людства, ще потребують з'ясування. Однак якість

життя, рівень людського розвитку, забезпечення прав і свобод громадян в Україні безпосередньо пов'язані тільки з модернізацією. Розчарування з розуму – розкіш, неприпустима для українських громадян. Невже ми прогавили свій модерний шанс на демократичну державу? □

Без Європи з мораллю

Марія Маєрчик

Держава не є інструментом для забезпечення істини та всіляких чеснот, держава є інструментом для забезпечення миру та справедливості.

Суддя Федерального конституційного суду Німеччини
Ернст-Вольфганг Бекенферде

Морозним листопадним днем на площі перед Верховною Радою двоє людей – луганець Олександр Володарський і його анонімна подруга – повністю роздяглися й зімітували злягання. Цей епатажний перформенс у стилі буремних європейських 70-х був політичним протестом проти діяльності горезвісної Національної експертної комісії захисту суспільної моралі (що її встигли вже обізвати Нацкоммором), проти появи цензури і порушення громадянських свобод в Україні..

Всупереч численним критичним оцінкам і відвертим наріканням навіть самих режисерів і виконавців перформенсу на його неорганізованість і неуспішність, як на мене, цей політичний акт був вдалим, успішним, за рівнем рішучості і радикальності унікальний для наших чи то байдужих, чи то напівсонних широт. Багато що зіграло на руку учасникам – і перший справжній мороз, що додавав напруги їхнім роздягнутим тілам, і випадковий чоловік, що зайшовся лементувати: то йому содомічно дошкуляла надмірна відвертість дійства, то допікала непереконалива ерекція Володарського; зрештою, не був зайвим і дивний помічник, що тримав банери протестної акції і поганою українською (був він поляк) вів сюрреалістичний діалог із невгамовним свідком події.

Акція відбулася. Жінці-учасниці вдалося уникнути арешту, вона вдало щезла. Затримали Володарського. Півтора місяці він пробув у СІЗО, після чого його відпустили на поруки із пневнонією та вимогою прийти на судові засідання. Суд іще попереду. Попри постійні й наполегливі, від самого початку, заяви про *політичну* мету протесту, звинувачення наполягає на статті 296 ч. 2 КК України, яке хибно кваліфікує дії як «хуліганство, вчинене групою осіб».

Кваліфікація акції як «хуліганської дії», звісно, грає на руку Нацкомморові, бо знімає політичну напругу ситуації та вуалює, замулює факт появи в'язнів сумління в нашій іще демократичній державі. За «хуліганського» потракування дій Володарський жорстоко поплатиться за вираз своєї громадянської позиції, а діяльність НЕК здобуде нові бонуси у вигляді доказів девальвації у здеморалізованому суспільстві одвічних цінностей.

***
Україна таки не Росія. Але вона теж країна пострадянська і повторює майже ту саму траєкторію суспільно-політичних криз і глухих кутів, що й решта пострадянських країн. Щойно в Узбекистані порушили кримінальну справу проти всесвітньо відомої ташкентської фотографки Уміди Ахмедової за статтями 139 («брехня, наклеп») і 140 («образ»). Покара за цими статтями передбачає виправні роботи від двох до шести ро-

ків або арешт до шести місяців. Ахмедовій інкримінують випуск фотоальбому візуальної антропології «Жінки і чоловіки: від сходу сонця до заходу». В альбомі, виданому за сприяння Гендерної програми Посольства Швейцарії, опубліковано 110 етнографічних світлин, що віддзеркалюють різні побутові аспекти життя людей в Узбекистані. Ахмедова також зняла документально-етнографічний фільм «Тягар незайманості» – розповідь про те, як догматичні правила і норми традиційної моралі приносять і нівечать долі узбецьких селян. Влада назвала альбом фотографій «образом

та наклепом на узбецький народ». Після першого допиту, на який Ахмедову викликали ще до арешту, вона оповіла про труднощі з діалогом, бо слідчий не знав, що таке етнографія. Міжнародна мистецька і наукова громадськість стала на захист Уміди Ахмедової.

Українська комісія зайшла з тилу, почавши боротьбу не з етнографією, а з порнографією. Межу між ними, як відомо, жартома встановлюють так: коли гола жінка має білу шкіру – це порнографія, а коли чорну, то це вже етнографія. Як і прогнозували кмітливі, цю межу подолано віртуозно й непомітно, нині НЕК звернув із магістральної антипорнографічної стежі

наша НЕК, така прихильна до старих рустикальних традицій, відчитала світліни Уміди Ахмедової з їхньою хльосткою правдою життя, її натяками на безглуздість і негуманність жорстких і принизливих традиційних норм і правил? Чимало сучасних наукових досліджень деромантизують традиційне життя селян, деконструють міти етичності традиційних норм, указують на традиційне насильство чоловіків, говорять про дітовбивство, інститут дошлюбних статевих зв'язків, позашлюбних дітей. Чи не буде це потрактовано як «зневага до національних цінностей» або «антиукраїнські випадки» з відповідною статтею? Через цю розмитість і мерехтливість смислів, хиткість меж, багато кого, і мене серед них, тривожить загроза цілковито втратити контроль над рикошетом прагнень НЕК забороняти мистецькі твори, трактуючи їх як антиморальні.

Традиційна сільська культура ХІХ століття уявляється лідерам НЕК золотою добою української моралі, безумовним взірцем для наслідування. Ось які пречудові пасторалі малює нам програмовий документ з офіційного сайту комісії:

Діяльність Національної експертної комісії спрямована на <...> виховання майбутніх поколінь українців на основі *традиційних* духовних і культурних цінностей, уявлень про добро, честь, гідність, *громадський* обов'язок, совість, справедливність, *на засадах народних традицій, українських звичаїв, етичних норм* і правил поведінки, що склалася у суспільстві.

Неважко помітити протиставленість у НЕКівській системі цінностей фольклорно-етнографічної минувшини сьогодні, де воно має забарвлення близької до антиукраїнської дев'яті та девальвації. На це чітко вказав на початку грудня голова НЕК Василь Костицький у виступі на парламентських слуханнях, заявивши серед іншого, що «такі чинники глобалізації, як масова культура, інтернет, функціонування інформаційних транснаціональних компаній, монополізація кіновиробництва неухильно формують нову якість сучасної людини – громадянина глобального суспільства, позбавленого багатьох рис національного менталітету».

Такий антимодернізаційний і антицивілізаційний проект НЕК є відносно новим продуктом, що еволюціонував із майже півторарічних сперечань Нацкоммору з громадськістю. Вочевидь, загнаний подекуди в ідеологічні кути, в такій демонізації сучасності НЕК знайшов для себе новий спосіб намотувати сувої риторики.

Те, що в риториці НЕК часто вринають фольклорні мотиви й апеляції до «вічних традиційних цінностей», –

значаща деталь. Таке ставлення до фольклорно-етнографічної спадщини доволі типове для класичного національного дискурсу, де фольклорні традиції вважаються носіями есенції українського духу, важливим доказом «споконвічності» нації як єдиного етногенетичного організму. (НЕК повсякчас есенціалізує, біологізує націю.) Фольклористика як наука теж виникла колись задля обслуговування процесу творення націй, фольклор правив за аргумент права на суверенність народу з великою народною філософською та культурною спадщиною. Стійкість, одвічність і незмінність – ось постулати романтичних націоналістів, й ідеологи НЕК достеменно повторюють їхню логіку. Вона відкидає можливість прийняти зміни й тверезо проаналізувати й осмислити творчі аспекти розвитку, трансформацій, поступу.

В букет мислення, яке апелює до «вічних» цінностей, вплетено зазвичай й інші «квіточки»: моральні паніки щодо молоді (як-от бідкання через втрату молоддю духовності), звинувачування молоді в неповазі до дорослих (і ніколи навпаки), перебільшене жахання від трансформацій у сфері вікових особливостей, гендеру, сексуальності, розуміння глобальних процесів і постмодерності винятково як загрозу етнічній самості.

Отож, хоч і стверджують, що за вікном ХХІ століття, але, вочевидь, залежить за яким. За нашим майорить ера поправління.

***

За наших умов слабкого громадянського суспільства і зламаного судочинства ситуація з обстоюванням своєї громадянської позиції та громадянських прав виглядає справді ризиковано і майже безвихідно. Численні заяви і дзвони на сполох, тривожні виступи різних громадських об'єднань і груп про появу недемо-

кратичної, антиконституційної державної інституції, яка існує на гроші платників податків, і про наступ грубо маніпулятивної цензури потонули в інтернеті й цілковито проігноровані державою. Рішення НЕК, ніби у вологому приміщенні, вкривають дедалі більшу площу культурного простору України.

Судовий процес письменника Олесь Уляненка з НЕК за книгу «Жінка його мрії» завершився принизливою «мирною угодою». На її укладення Олексій Родинський у блозі на «Телекритиці» відгукнувся так:

Мир із Уляненком було підписано таким чином, щоб кожна сторона могла це представити як свою перемогу, причому НЕКові це вдалося, а от представникам Уляненка – ні. <...> Можна скільки завгодно проголошувати, що «справедливість перемогла» – моральну перемогу все одно здобула моральна цензура. Створено надзвичайно небезпечний прецедент, яким комісари не погребують скористатися. Пішовши на мирову, опоненти НЕКу першими фактично легітимізували цю структуру як таку, чиї рішення мають певну юридичну силу. Але не можна ні на секунду забувати, що постанови цієї комісії є суто дорадчими, такими, що можуть бути взяті до відома – або не взяті, зважаючи на відверту антиконституційність цього органу.

І ось по численних безрезультатних, замовчених і непомічених письмових заявах, успішних хіба в блогерській громаді віртуозних жж-виступів й аналітичних оцінок, і навіть дотепних графіті на стінах неподалік офісу комісії, після марного тривалого шуму та гаму навколо кожного наступного рішення цензорів луганський митець виходить на площу з епатажною акцією, аби зробити ситуацію публічною і поміченою. Звісно, він не сподівався

бути ув'язненим. Але охоронці порядку вирішили, що і мирне зухвальство належить покарати. Ось яку ціну платити організатор і виконавець акції. Через півтора місяця, після виходу з в'язниці на поруки, Володарський коротко описує розвиток подій:

3 листопада, справу передано слідчому Шайхетові С. О., який одразу обіцяє підкинути кокаїн з особистих запасів і додати двійку статей: за згвалтування й розбещення неповнолітніх. Я вимагаю адвоката. Шайхет заявляє, що адвоката не буде, бо «тут тобі не Європа». Я наполягаю. Мене повертають у КПЗ, за кілька годин викликають і пропонують Бочарова. Від безвиході погоджуюся, бо інших варіантів отримати хоч якусь юридичну допомогу не маю.

Даю свідчення, де наголошую політичний складник акції. Підписую «часткове визнання вини», маючи на увазі, що я справді вчинив інкриміновані мені дії, але не визнаю своєї вини за статтею 296 ч. 2, бо не мав хуліганського мотиву. Бочаров не пояснює, що в такому разі треба писати «не визнаю вини».

4 листопада, суд. Слідчий повторно вимагає відмовитися вже від Бочарова. Я кажу, що без присутності адвоката нічого не підпишу. Сиджу кілька годин в автотязу в наручниках (парубок біля мене також сидить за хуліганство, і то за бійку, але в нього руки вільні). Врешті приїздить Бочаров, ліниво каже кілька слів на мій захист, і мене влаштовують у СІЗО.

Ночую в ізоляторі тимчасового утримання, їду в СІЗО. До 9-го жодного зв'язку зі слідчим чи адвокатом. 9-го приходить Бочаров, він отримав 1500 гривень від моїх друзів і написав апеляцію. Від нього ж я дізнаюся про участь у справі Гельсинської групи, акція протесту тощо. Бочаров пропонує написати відмову від послуг Зої Карпівни Шевченко, адвоката, якого найняли правозахисники. Я

відмовляюся й кажу, що хотів би зв'язатися з Зоєю Карпівною, бо спосіб захисту, що його пропонує Бочаров (повне визнання вини й покаяння), мені не до вподоби, бо хуліганства я не чинив. Того самого вечора пишу прохання допустити адвоката Шевченко до мене на побачення.

Затишшя до 23 листопада. Ні адвоката, ні слідчого. Один раз приходить Бочаров і говорить зі мною про Енгельса, гіпноз і доктора Павлова. Намагаюся з'ясувати, де ж Шевченко, він заявляє, що вона втратила інтерес до справи. Як потім виявилось, весь цей час Зою Карпівна закидує слідчого та його начальство клопотаннями й скаргами, але Шайхет, вдаючися до бюрократичних відмовок, усіляко заважав її участі в цій справі. Побачення відбулося 23-го числа, тільки після скарги до Генеральної Прокуратури. Вирішую, що працюватиму лише з Шевченко, пишу ще одну заяву про те, щоби її допустили до справи, замінивши адвоката.

29 листопада вже прямим текстом пишу відмову від Бочарова.

9 грудня мене доправляють у РУВС для передання справи в суд. Там мене зустрічає слідчий, адвокат Бочаров та батько, якому слідчий через добросердя дозволив зробити продуктову передачу. Я кажу, що відмовився від послуг Бочарова, Шайхет стверджує, що ніяких заяв від мене не діставав. Я наполягаю на присутності Шевченко. Слідчий відповідає, що Шевченко повідомили про слідчі дії, але вона не з'явилася, і взагалі, якщо я не працюватиму з Бочаровим, то він видасть мені іншого адвоката. Натомість, якщо ми не підпишемо папери про передачу справи в суд, мої умови життя в СІЗО погіршають (я сподіваюся, ви здогадуєтесь, що це значить), а справа затягнеться на ще два місяці. Як потім виявилось, Зою Карпівна нічого не знала про те, що справу збираються передавати в суд, її ніхто ні про що не попереджав. У приватній бесіді під час ознайомлення зі справою Шайхет знову повторює, що «тут не Європа, тому будете платити». Бочаров із розумінням киває.

(<http://shiiitman.livejournal.com/>, перекладено з російської)

(Цікаво, прецінь, що навіть «шиючи» Володарському «хуліганську» статтю, органи правопорядку поводяться з ним як із політичним в'язнем, використовуючи весь парад заковування в наручники, в той час як на парубка зі справді хуліганською справою, за вчинення бійки, наручників не одягають.)

Цинізм і зухвальство судді, корумпованість і безвідповідальність наданого слідством адвоката, – навряд чи когось здивують ці польові етнографічні записи відчайдушів.

Але привертають увагу спостереження, здатні пролити світло на інші, може, ще латентні, процеси в країні.

У вересні 2009 року кілька презентацій квір-антології «120 сторінок содому» видавництва «Критика» у Львові та Києві переривалися вандалськими нападами молодих людей, що вдиралися в залу, розбивали шклянки, вигукували гасла ненависти, брудно лялялись, розривали примірники антології, розсипали доквіл мелений перець, розливали майонез і ламали

ARCHE
2009, №9

Вересневе число «ARCHE» присвячене історії тисячолітнього співіснування Литви та Білорусі. Як пише у передмові Андрей Катлярчук, литовська та білоруська історіографія мають спільні коріння і предмет дослідження. Але литовські історики спочатку працювали у власній державі, за советської доби зберегли власну наукову традицію, а з відновленням незалежності віджили свої контакти із Заходом. Натомість провідні білоруські історики загинули від советського терору, решта завзято «досліджувала» історію КПСС, а впродовж

останнього десятиліття «білоруська історична спільнота занурювалася разом з усією країною у морок міжнародної ізоляції».

У першій публікації цього числа – «Королівство Міндовга» Артураса Дубоніса – йдеться радше про тисячолітнє співіснування Литви й України, зокрема про союзництво-суперництво королів-сватів Міндовга і Данила Галицького. Рута Чапайте розповідає про «Щоденне життя Вітовта, великого князя литовського, у листуванні його сучасників»: об'їзди володінь, польовання, переговори, прийняття, бенкети, концерти, танці, – недаремно один із адресантів Вітовтових писав про потребу «володіти красномовством Вергілія або Цицерона, щоб розповісти про щедрість великого князя».

Римвідас Пятраускас досліджує «Формування інституційного двору великого князя Литви (XIV – початок XV ст.)», подаючи в додатку перелік членів двору в 1392–1440 роках за посадами та іменами. Юрате Кяупене («Політична нація Великого Литовського князівства. Литовська перспектива») формулює критерії належності особи до політичної нації: праця в органах державної влади та місцевої адміністрації, в судовій системі, на дипломатичній службі; участь у роботі сеймів і сеймиків; творча

діяльність, продукти якої впливають на систему цінностей спільноти.

Даріюс Сталюнас («Межі у пограниччі: білоруси та етнолінгвістична політика Російської імперії на західних околицях під час Великих реформ») описує дії російської влади в останній третині XIX століття як намагання протистояти «польським впливам», зміцнити «триєдиний російський народ», запобігти розвитку «сепаратизму» та сприяти «обрусенню» українців, білорусів і литовців.

Едмундас Гімжаускас («Литовці та білоруси у відновленні державності після Першої світової війни: між історичною та етнографічною моделлю») аналізує причини провалу спроб відновити Велике Литовське князівство під час Першої світової війни як федерацію Литви та Білорусі. Зрештою, обидва народи відновили державність за етнографічною моделлю, хоча білоруську державу невдовзі знищила советська Росія. Завершує номер стаття Альгімантаса Каспаравічуса з оцінкою «Політичної ролі білорусів у дипломатичній грі Ковна і Москви у 1920–1925 рр.»: у тодішній советській політиці щодо Литви білоруським політикам було призначено роль «троянського коня сповільненої дії».

Віталій Пономарьов

столи. Бешкетників затримала міліція... рівно на пів години. Їхні групи, зорганізовані, сплановані, агресивні, нападницькі хуліганські дії, що спричинювали загрозу десяткам людей у залі, не видалися органам правопорядку достатньою підставою для затримання. Міліція зафіксувала факт порушення порядку і смиренно відпустила молодиків, які, у київському варіанті, вже за короткий час по тому зчинили жорстоку нерівну бійку, напавши на групу журналістів, що прямували з презентації додому, і завдавши їм серйозних фізичних ушкоджень. Як відомо, відповідальність за ці вандалські напади взяла на себе організація «Тризуб імені Бандери». І хай скільки завгодно спеціалісти теорії всесвітньої змови вбачають в цьому «руку Москви» (мовляв, для дискредитації українського національного руху), для мене значно важливішим залишається питання, чому не московський, а дуже навіть київський дільничий побивався, що міліціанти завдали незручностей і «таких хороших парней повязали!». Чому його колеги у Львові так само швидко і легко відпустили молодиків, що викрикували насильницькі ксенофобні гасла, агресивно кидалися на учасників презентації? І от на тлі безкарності цього гопницького шабашу постає запитання, чому мирна акція Володарського так зворохобила речників порядку, а ультраправа агресивна організація – нітрохи? Кого дільничий назвав «хорошими парнями»?

Такі симпатії правоохоронців до ультраправого духу, звісно, не те саме, що етнографізм провідників Нацкоммору, але...

10 грудня 2009 року рішенням Окружного адміністративного суду Севастополя шляхом примусового розпуску було припинено протиправну діяльність радикальної організації «Слов'яни». За поданням СБУ фахівці Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі та Державного комітету України у справах національностей і релігій здійснили експертизу друкованої продукції угруповання (правда, не зрозуміло, які підстави класифікувати ксенофобію як просто морально-етичну, а не соціальну та політичну проблему, й чому СБУ не може класифікувати «мову ненависти»). Експерти визначили її радикально-провокаційний характер, що формує ксенофобські настрої у суспільстві і може спонукати до приниження національної гідності громадян. Чи можна очікувати, що подібні «морально-етичні експертизи» СБУ разом із НЕК здійснять щодо інших ультраправих організацій, та ще й не забудуть розглянути підпал галереї «Я»?

Після акції Володарського громадськість в одностайному екстазі заповзялася обговорювати подію. Патетика суперечок на численних полемічних майданчиках інтернету у дивовижний спосіб звелася до двох питань: гоже чи не гоже злягатися на площі перед Верховною Радою й чи достатньо гарна була соратниця Володарського. Як на мене, одна з чільних проблем в Україні є не порнографія, все це лише наслідок іншого: своєрідної «гламуризації мислення», коли жодна інша аналітична думка опріч опозиції «красиво-некрасиво»

просто не просинається в головах сонму полемістів. Підміна політичного етичним/моральним або й естетичним – тенденція, якнайкраще проявлена в діяльності НЕК. Саме НЕК на державному рівні чимало соціально-політичних проблем (політичних у тому сенсі, що через ці механізми формуються в суспільстві нерівності), серед них ксенофобію, сексизм, порнографію, насильство, трактує як морально-етичні й порядкує з ними як із проблемами «суспільної моралі». А за такого підходу солідаризація з церквами виглядає релевантною, аніж нагальність глобальних серйозних соціальних, політичних і освітніх реформ у країні. (Усвідомлювати б тільки, що згідно з церковними приписами, задля морального процвітання деякі нерівності належить поглибити.)

Якщо це ще комусь не зрозуміло, мушу зауважити, акція відбувалася не задля естетизації сексу і навіть не задля розширення сексуальних свобод, тут був виклик, епатаж. Через таку неординарну форму акцентувалася не всім видима соціо-політична проблема, бо інакше до цієї проблеми було годі привернути увагу. Метафорика акції в тому й полягала, що так, як статевий акт на вулиці неприйнятний, так само непринятною є цензура, так само непринятною є заборона навіть низькоякісних художніх стрічок і книг, бо суспільство саме має виробляти щодня і щогодини свій власний імунітет і рецепцію. Якщо держава хоче в цьому брати участь – вона має покращувати систему освіти, пом'якшити авторитарні тенденції в системі середньої освіти, збільшувати кількість майданчиків для художньої реалізації, сприяти місцевим полемікам, виховувати інтелектуалів.

Юрій Макаров, український інтелектуал, із мудрістю патріарха зверхньо покартав Володарського за нафталінність акції (мовляв, хо-хо, цим «європейсько-американський авангард

уже давно перехворів»), і запропонував свій варіант раціоналізації НЕК. Ось, виявляється, фішка в тому, що ми без НЕКівського патерналізму як моллюск без мушлі:

Свобода – кістяк суспільства й особистості. Та якщо суспільство й особистість упродовж поколінь замість власного каркаса мали зовнішній скелет, як у моллюска, у вигляді ЦК, партбюро, Головліту, Великого Брата абощо? Як поводитиметься істота, яку позбавили її мушлі? Правильно, як моллюск без мушлі. Якщо не апелювати до принципу, а розглядати ситуацію функціонально: чи потрібні суспільству, що позбулося зовнішніх регуляторів, якісь протези, якийсь сурогат кістяка, доки не проросте власний?

(«Український тиждень», 2009, №49)

Ну, шаманський рецепт зрозумілий, іншими словами – для безхребетних потрібна зовнішня вісь опори. Не зрозуміла тільки «біофізика», яка змусить той «хребет» формуватися, а «імунітет» запрацювати. Сергій Жадан влучно зловив набагато вірогіднішу тенденцію і сценарій розвитку. Суспільство, що заквасилося й виростило з досвіду цензурування й авторитаризму, шукатиме їх, і щораз більше, і пропозиція викликати попит, і зародки громадянського суспільства гинуть, нищені «морально-етичними експертизами»:

Проблема в тому, що громадяни цієї країни не лише позитивно сприймають цензуру – вони її потребують і схвалюють. Відповідно, будь-яке протистояння з цензурними органами та будь-які протестні акції спрацьовують виключно на користь борців за мораль. <...> Широки народні маси не потребують громадянських свобод і не мають здорового глузду. Саме тому всі намагання інтелектуальних лібералів (чи ліберальних інтелектуалів) відстояти своє право на самовираження будуть розбиватись об

намагання суспільства повернути собі цензуру, порядок і диктатуру. І, що найбільш насторожує, подібні суспільні намагання мають великі шанси на успішну реалізацію <...> Так чи інакше для великої частини вітчизняної інтелігенції тоталітаризм і ксенофобія є речами не просто прийнятними, а цілком логічними й єдино можливими. Можна лише тішитись, що до сьогодні ніхто посправжньому не скористався з цієї потреби населення в «сильній руці» та «духовному відродженні».

(http://community.livejournal.com/moral_monitor/140087.html)

А тим часом популярність НЕК таки росте, сьогодні це вже не якась там загумінкова комісія, як це було ще два-три роки тому, то СБУ, то Верховна Рада, а то й громадяни постійно звертаються до НЕК по експертну оцінку. Зі слів Василя Костицького, цього року кількість звернень із відеопродукцією і друкованими ЗМІ зростає вчетверо, а з рекламою та інтернетом – удвічі, надійшло на експертизу 30 фото і «велика кількість сексуальної продукції».

Не можу відкеськатися від асоціації: наприкінці 90-х я запропонувала своїй колезі «Антологію світової літературно-критичної думки». Перше, ніж почати читати, вона звернулася до священика по дозвіл і благословення. І знаєте що? Священик заборонив їй, мовляв, від диявола це. І я маю тверде відчуття, що допоки хребет буде десь поза нашим соціальним тілом і всілякі «експерти» встановлюватимуть поза нами наші інтелектуальні межі, визначатимуть, що годиться для наших незміцнених умів, а що може їх пошкодити, доти легко вуалюватиметься політичне вокабуляр моралі, протест класифікуватиметься як хуліганство, нерівність прикрашатиметься лексикою естетики, і будь-який міліціант самовпевнено тренуватиметься в географіях, вирішуючи, де закінчується наша Європа. □

ARCHE
2009, №10

Присвячене літературі число «ARCHE» відкривається «круглим столом-трагіфарсом» під назвою «Хижі вивірки білоруського лісу: актуальні проблеми сучасної літератури». Серед них – ідентичність, мова, авторова свобода і його залежність від читача та ринку, стосунки із владою, природа творчості. Не останньою чергою учасники круглого столу переймаються питанням, чи вистачить вивірок горіхів у білоруському лісі – тобто, чи може

сьогодні білоруський літератор «прогудуватися» літературною творчістю.

Розділ «Поезія» починається перекладом книги Геннадія Айгі «Уклін – Співу. Сто варіацій на теми народних пісень Надволля». Характер поетичного циклу Андрея Хадановіча «Лічильник» найповніше виявлений у віршах «Десять способів бути витягнутим з ліжка дівчини», «Десятка заповідей для молодих поетів» та «П'ять (і більше) речей, яких я не вмію». З інших добірок віршів вирізняються «Віршований календар» Марії Мартисевич (по одному поетичному портрету щомісяця), «Identité» білоруса з Дубліна Антона Францішка Бриля (про поезію як заклинання й осердя ідентичності) та «У позі знаку запитання» Вальжини Морт (її вірші аналізує у цьому числі Фйона Семпсон у рецензії «Скок-Скок. Молода поетка з Білорусі: гостра мова і лама дійсність»).

Центральним і найбільшим прозовим твором номеру є переклад повісті Льюїса Керола «Аліса в Задзеркаллі». Так само вперше перекладено білоруською мовою і «Лист Нігла» Джона Роналда Руела Толкієна. Серед творів сучасних письменників – уривок із нового роману «Шолом» Артура Клінова про життя емігрантів у Берліні, оповідання Міленки Єрговіча «Другий поцілунок Гіти Данон» і «Буржуазія задоволена не до кінця».

Іронічно-шизофренічний цикл «Узі Вайля».

Історичну прозу представлено оповіданням Сяргея Балахонава «Супер-Маріо з Великого Литовського князівства» та повістю Аляксея Бацькова «На зацний клейнод міста його королівської милости Могилева». А есей Бацькова «Містечко N.: проблеми і перспективи» стилізовано під монографію з проблем взаємодії центру та периферії в аспекті «сексуальної справедливості»; автор «доводить», що «специфіка інтимних практик у містечку N. у розглядуваний період може бути витлумачена з позиції методології дослідження децентрованих зон». Вміщено також уривок із роману Віктара Марціновіча «Параноя», нещодавно виданого в Росії й забороненого у Білорусі – тут ідеться про кохання, літературу, Мінськ, КГБ і диктатора Миколая Михайловича Муравйова.

Завершує «літературне» число «Приватний танок із білоруською книгою» – розмова, в якій троє незалежних білоруських видавців міркують над специфікою книговидавництва у Білорусі: це і коштовне хобі, і підризна діяльність, і просвітництво, і прибутковий бізнес.

Віталій Пономарьов